

Ochtendrood in Avondland

Rik Ghesquiere

Ochtendrood
in
Avondland

Kan Vlaanderen leren van Singapore?

Copyright © 2017 Rik Ghesquiere

Omslagontwerp studioivo

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden
verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand en/of
openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch,
mechanisch, door fotokopieën, opnamen, of enige andere manier, zonder
voorafgaande schriftelijke toestemming van de auteur.

Voor overname kunt u zich wenden tot:

Ghesquiere
7216 Brookstone Court
Potomac MD 20854
USA

ISBN 9789402166255
www.bravenewbooks.nl

Voor onze kleinkinderen en hun ouders

Inhoud

Inleiding 11

1 Het succes van Singapore 17

1. Langetermijnvisie met consistent nagestreefd prioritair doel 19
2. Discipline 22
  - Sparen en investeren* 22
  - Robuuste overheidsfinanciën* 24
  - Competitie* 28
  - Openbare orde en rechtszekerheid* 29
3. Kansen om productief te participeren in de welvaartscreatie 31
  - Kwaliteitsonderwijs en basisgezondheidszorg voor iedereen* 31
  - Kansen delen met anderen* 33
  - Nieuwe kansen creëren en benutten* 37
4. Stimuli 38
5. Strategisch denken: holistisch en prioritair 42

Samenvatting 44

2 Een kritische kijk 47

1. Geografische en historische uitgangspositie 48
  - Gunstige geografie?* 49
  - Historisch gunstig?* 52
2. Succes is beperkt: inkomensongelijkheid en stress 53
  - Ongelijkheid* 54
  - 'Rijk, maar ongelukkig'* 57

3. Autoritair geleide democratie 61
  - Beperkt politiek pluralisme* 62
  - Beperking van fundamentele vrijheden* 66
4. 'Het zal niet blijven duren' 72
  - Groeivertraging* 72
  - Politiek falen* 74
5. De rol van de leider 76
6. De steekproef verruimen 77

3 Cultuurhistorische connecties 80

1. Westerse denkers 81
  - Plato: meritocratie* 81
  - Machiavelli: veiligheid vóór alles?* 82
  - Freud: irrationaliteit* 84
  - Adam Smith: marktuitswisseling* 85
  - Ricardo: comparatief voordeel* 86
  - Schumpeter: creatieve vernieling* 87
  - Max Weber: politiek realisme en idealen* 88
  - Frans de Waal: meer primaat dan we toegeven?* 89
2. Oosterse stromingen 90
  - Confucianisme* 91
  - Daoïsme* 93
  - Mohisme* 95

Besluit 96

4 Vlaanderen-Singapore 98

1. Tegenwerpingen 100
2. Singapores beleid als inspiratie? 104
  - Verhoogde tewerkstelling door activering en immigratie* 104
  - Kwaliteitsvolle privé-investeringen* 107

- Conflictmodel en inkomensongelijkheid* 110
- Land van touwtrekken* 113
- De economische kosten* 117
- Groeigerichte overheidsuitgaven* 119
- 3. Beleidsinspanningen in Vlaanderen en België 121
  - Besluit 125

5 De toekomst: crisis en... opportuniteit 126

1. Vergrijzing en impact op de generaties 130
2. Immigratie 135
3. Oprukkende landen en robots 138
4. Structurele hindernissen 141
5. De schuldenberg die onze economie overschaduwde 142
6. Onvermogen tot een holistische aanpak: 'De vier paarden' 149
  - Besluit: Perspectief voor Vlaanderen? 153

6 Groeistimulerende instituties oprichten 155

1. Onwrikbare structuurproblemen 155
2. Verankerde instituties 158
3. Crisis als kantelmoment 161
4. Historische cycli 163
5. Vlaanderen: verzanding voorkomen – crisis vermijden? 168
  - Argwaan voor ideologie* 170
  - Beperktheid van democratie* 173
  - Beschuldigen* 174
  - Partiële schijnoplossingen* 175
  - Maar is de bestuurlijke elite te vertrouwen?* 176
6. De vierde wending 178
  - Besluit: Instituties of attitudes? 182

7 Attitudes voor de toekomst 183

1. Mentale houding 184
  - Weerbaar* 184
  - Inclusief* 185
  - Onbevreesd* 188
2. Singapores beleid: de drie houdingen 191
3. Een langetermijnvisie voor een energiek Vlaanderen? 193
4. Over generaties en gewone mensen 196
5. De weg vooruit? 200

Samenvatting en conclusie 203

Dankbetuigingen 206

Noten 207

Bibliografie 229

Register van personen en organisaties 234

Inleiding

In 1976 verscheen mijn boek *Tussen Eden en Utopia. Ontwikkeling in Zuidoost-Azië*.¹ Als jong econoom was ik gefascineerd door de problemen van ‘onderontwikkeling’, toegespitst op dat continent.

Vandaag, meer dan veertig jaar grijzer, kunnen we terugblikken op een spectaculair succes in een aantal Oost-Aziatische landen. Destijds werd dit resultaat niet verwacht, niet door mij, niet door Nobelprijslaureaat-economen uit die periode, en ook niet door de toenmalige politiek leiders in die jonge naties. Economieën zoals die van Zuid-Korea en Singapore zijn decennialang gegroeid met een gemiddeld jaarlijks ritme van 6, 7 of 8 procent, en die van China zelfs meer. Vergelijk dat met België: ongeveer 1 procent over de voorbije vijf jaar, en de vooruitzichten zijn niet beduidend beter. Onvermijdelijk volgt de conclusie: deze oorspronkelijk arme Aziatische landen verkleinen de voorsprong van het veel welvarender België, en sommige hebben ons bijgebeend.

En dan het onderwerp van mijn recentste boek *Singapore's Succes. Engineering Economic Growth*.² Hoe is dit welslagen, in het specifieke geval van Singapore, te verklaren? Wat kunnen arme landen, in Afrika bijvoorbeeld, hiervan opsteken? Maar vooral – en dit is het onderwerp van dit boek nu: kan Vlaanderen (of ook andere regio's) hier lessen uit trekken?

Onze economie staat immers voor moeilijke uitdagingen: slagen onze kinderen en kleinkinderen erin om concurrentieel te blijven tegen de blijkbaar onstuitbare Aziatische opgang? En voor de steeds talrijkere ouder wordende generatie: blijven pensioenuitkeringen en andere inkomens welvaartsvast of zal er moeten worden ingeleverd?

Een hoofdargument van dit boek luidt: een beter presterende economie bij ons, een die meer economische groei kent en die duurzaam, in-

Ochtendrood in Avondland

clusief en kwalitatief beter is, kan ons helpen om deze beide en andere uitdagingen te trotseren. Stel dat de Vlaamse of Belgische overheid gedurende de komende decennia haar beleid ombuigt, waarbij onze economie elk jaar groeit met gemiddeld 2 procent. Dat zou een merkwaardige verbetering zijn. Een verschil van 1 procent lijkt klein, maar volgehouden over dertig jaar zou het nationaal inkomen in het jaar 2047 bijna de helft hoger zijn dan in een basisprognose van slechts 1 procent jaarlijkse groei.³ Het is evenwel een ambitieus doel om die expansie duurzaam en verantwoord op te drijven tot 2 procent of meer. Dat is enkel haalbaar wanneer er sprake is van blijvende structuurhervormingen en resolute wijzigingen in de beleidscultuur – alleen dan kan een Vlaanderen op leeftijd dynamisch opveren uit het aanslibbend zand waarin het anders dreigt vast te lopen.

Na de publicatie van mijn boek over Singapore in 2007 praatte ik toevallig op een receptie met een collega-academicus die er iets over vernomen had. Hij was die avond gehaast, maar vroeg toch om een summere samenvatting. Mijn antwoord in één zin: ‘Singapore slaagde erin consensus te bereiken over de uitvoering van een intelligente ontwikkelingsstrategie.’ ‘Wat bedoel je daarmee?’ was zijn replek, waarop ik hem mededeelde dat precies die gedachte in dat boek was uitgewerkt.

Waarom specifiek Singapore hier in dit boek nu naar voren schuiven als vergelijkingspunt en inspiratiebron? Het antwoord is tweevoudig. Deze stadstaat, die dit jaar 5,8 miljoen inwoners telt, was gedurende decennia de snelst groeiende economie ter wereld. Binnen een breder concept van welzijn scoort het land eveneens hoog voor onderwijs, gezondheidszorg en persoonlijke veiligheid. De andere reden is dat Singapore mij vertrouwd is. Het is het laatste land waar ik langdurig gewoond en gewerkt heb sinds ik zesenvertig jaar geleden België verliet, samen met mijn levensgezellin.

Dit vertrek was het begin van een internationale nomadentocht met opdrachten in tientallen landen op vrijwel alle continenten voor het Internationaal Muntfonds (IMF), waar ik achtentwintig jaar werkzaam was. Mijn overige activiteiten in het buitenland vonden plaats in academica, onder meer als gasthoogleraar macro-economische ontwikkeling aan de universiteit in Singapore. Voordien studeerde ik economie en

Inleiding

humane wetenschappen, maar het allerprilste begin van dit intellectueel avontuur was leren lezen en schrijven in de lokale dorpsschool in het Vlaanderen van na de oorlog.

Waarom schreef ik uiteindelijk dit boek? De vraag wekt argwaan bij psychologen: publiek aangekondigde gedragsmotivaties verbergen doorgaans diepere gronden. Laten we dus slim antwoorden: een combinatie van eigen interesse en ander-gerichtheid. Met deze welgemikte steen vallen meteen drie vogels uit de lucht.

Als auteur was het voor mij vooreerst een verrijkende ervaring deze ideeën te analyseren en in precieze woorden te vertalen. Spelenderwijs ben ik er vier jaar geleden aan begonnen, maar zonder doorgedreven arbeid was het nooit voltooid. Geen probleem, want werken, spelen en leren horen idealiter bij elkaar. Familiale redenen waren er ook. Het boek droeg bij tot een diepere dialoog tussen vader, dochter en zonen over hun wereld van morgen. Dit boek samenstellen was voor mij één manier om de inspiratie die ikzelf als kind en jongere heb ontvangen naar de komende generaties door te seinen.

En het lezerspubliek? ‘Ik wil gelezen worden’, schreeuwde in 1860 Eduard Douwes Dekker, alias Multatuli, de beschermer van Saïdjah en Adinda, in zijn aanklacht tegen het koloniaal onrecht in ‘den Oost’. Toen ik dit boek aanvatte had ik daarentegen geen politieke agenda, noch doctrinaire bijbel, en voelde ik geen uitgesproken bekeringsnood; mijn enthousiasme voor Singapore is geen adoratie. De oorspronkelijke bedoeling was gewoon dit boek ter tafel te brengen, ter inzage en misschien ter inspiratie. Maar die oorspronkelijke opzet is inmiddels gewijzigd. Bezorgdheid over de politiek-economische uitdagingen is toegenomen sinds het populistisch isolationisme dat geassocieerd is met de Brexit en president Trump de internationale wateren vertroebelde, met mogelijk mondiale turbulentie als gevolg. Misschien helpt dit boek het publiek debat over het economisch beleid te verdiepen.

De benadering is multidisciplinair. De kern van het boek is een zoektocht naar optimale beleidsvoering. Maar de antwoorden van de economische wetenschap volstaan niet. Mij leek het nuttig ook uit andere bronnen te putten. Additionele inzichten uit filosofie, psychologie, politieke wetenschappen, geschiedenis en literatuur verruimen de synthese.

Ochtendrood in Avondland

Op die vlakken is de behandeling summier gebleven, want ik kan hier geen professionele expertise pretenderen.

Dit boek is geschreven voor een breed publiek. Toch richt het zich evenzeer tot collega-economen en academisch georiënteerde lezers. Om het verschil tussen deze groepen te overbruggen zijn technische commentaren in eindnoten ondergebracht. Die groeiden uit tot een ruime achtertuin, met eveneens gedetailleerde bronvermelding en bijkomende bedenkingen. Het notenapparaat vormt een integraal deel van dit boek.

Verschillende genres combineren was voor mij eveneens een bewuste keuze. Afstandelijk wetenschappelijke reflecties worden afgewisseld met autobiografische anekdotes. De reden is niet zozeer nostalgie, noch het familiaal terug-in-Ithaka-gevoel dat ik ervaarde tijdens het schrijven. Belangrijker is de kracht van het verhaal als didactisch hulpmiddel, reeds eeuwen geweten. Bovendien: een richting suggereren voor de komende dertig jaar is niet gemakkelijk. Waarom hiertoe niet eveneens gebruikmaken van het collectief erfgoed, zoals vervat in literatuur, volkswijsheid en ook persoonlijke geschiedenis? Misschien helpt dit de boodschap beter voor het voetlicht te brengen.

Samengevat: dit is een multinationaal, meerdere genres omvattend, interdisciplinair boek, gericht op een divers publiek en op de komende decennia, met echter een beperkt aantal bladzijden. Dat is een ambitieuze opzet. Verliest de lezer de weg in dit uitgestrekte bos? Dat risico bestaat. Toch is er een rode draad. Een trillende kompasnaald richt zich immer naar deze simpele vraag: wat verklaart Singapores succes, en kan die verklaring ook ons in de toekomst helpen betere keuzes te maken, collectief en individueel? De intentie is die halve citroen tot de laatste bladzijde uit te persen.

En dan dit refrein, mij met regelmaat toegezongen: 'Maar Singapore is toch een buitenbeentje, sui generis? Hoe kun jij beweren dat deze stadstaat relevant is voor andere landen?' Mijn appreciatie voor Singapore is geen fetisjisme. Het is niet mijn opzet te adviseren dat Vlaanderen Singapore zomaar zou moeten imiteren. Dit is niet haalbaar en niet wenselijk. Elk land, zoals ieder individu, heeft zijn specifieke eigenheid.

En toch kunnen rolmodellen nuttig zijn. Hen ter navolging voorhouden is een aloude traditie. Tot op de dag van vandaag blijft imitatie wijd-

Inleiding

verbreed: denk aan de wereld van sport en mode, of casestudy's behandeld in businessscholen. Ook landen leren voortdurend van elkaar, maar ze geven dit zelden toe. Duitsland werd in de negentiende eeuw geïnspireerd door de industriële revolutie in Engeland, Japan door de Duitse opgang, Singapore in de twintigste eeuw door het Japans economisch groeisucces, en nu bestudeert het Verenigd Koninkrijk intens Singapores beleid voor gezondheidszorg. De cirkel is rond. In dit boek distilleer ik de onderliggende principes van Singapores welslagen. Andere landen of regio's kunnen inspiratie putten uit deze beginselen. Op hun beurt kunnen ze, indien gewenst, die eveneens onderschrijven, om ze daarna toe te passen in hun eigen specifieke omstandigheden.

Dit boek is als volgt opgezet. Het eerste hoofdstuk geeft een geïntegreerd overzicht van de oorzaken van Singapores fascinerende prestatie. Hoofdstuk 2 evalueert kritisch deze analyse en de veelvoudige controverses rond Singapore in het licht van de huidige stand van de economische ontwikkelingstheorie. Het derde hoofdstuk zoekt verbanden tussen enerzijds Singapores model en anderzijds de theorieën van historische figuren uit de westerse politieke filosofie en oosterse levensbeschouwingen. Vanaf hoofdstuk 4 verhuizen we naar Vlaanderen en vergelijken we sterke en zwakke punten van beide economieën. Hoofdstuk 5 tast de omkadering af voor de komende decennia in Vlaanderen, met mogelijke uitdagingen in de vorm van onder meer een nieuwe financiële crisis, pensioenbedreiging en erger, maar ook positieve evoluties zoals technologische vooruitgang, en hoe Singapores ervaring hier kan helpen. Het zesde hoofdstuk is cruciaal; hier wordt bekeken hoe de jongere generatie de collectieve economische en politieke instellingen en het beleid in Vlaanderen/België/Europa op lange termijn effectief zou kunnen bijsturen in haar zoektocht naar welvaart en geluk. En we eindigen met hoofdstuk 7, waar diezelfde vraag herhaald wordt, maar dan op het niveau van individuele attitudes, als onderbouwing van een aanvulling op de institutionele vormgeving belicht in hoofdstuk 6. Een summier besluit vat de argumentatie samen.

1

Het succes van Singapore

Singapore wordt bewonderd om zijn prestaties. Dit eiland, gelegen tussen Maleisië en Indonesië, was van 1960 tot 2000 de snelst groeiende economie ter wereld. Gedurende die veertig jaar bedroeg de jaarlijkse groeivoet er gemiddeld bijna 8 procent. De stadstaat is erin geslaagd in recordtempo het welvaartspeil op te tillen tot ongekende hoogtes. Ten opzichte van 1960 is het uitzicht er dan ook volkomen getransformeerd. Toen was het een derdewereldlandje met schamele hutten, ongeschoolde en ongeschoeide kinderen in steegjes, open riolen onder een vochtig hete tropische zon. Nu strijk je neer op een ultramoderne luchthaven, jaar na jaar verkozen tot de meest efficiënte ter wereld, en bereik je het centrum tussen bloeiende heesters en gloednieuwe auto's. Onderweg zie je tientallen schepen voor de drukste containerhaven ter wereld.⁴ Deze kraaknette kosmopolitische airconditioned stadstaat gonst van bedrijvigheid. Meer dan tienduizend multinationale ondernemingen hebben er zich gevestigd en technologische spitssectoren stellen duizenden hooggeschoolden te werk.⁵ Het bruto binnenlands product (bbp) per inwoner in Singapore werd in 2014 omgerekend tot 56.000 Amerikaanse dollar, wat toen reeds hoger was dan in de Verenigde Staten (54.000 dollar) en België (47.000 dollar).⁶

Singapore kende niet enkel snelgroeiende welvaart, maar ook een verhoogd welzijn. Degelijke en betaalbare gezondheidszorg en kwaliteitsonderwijs zijn er toegankelijk voor alle bevolkingsgroepen. Werkloosheid komt er omzeggens niet voor.⁷ Corruptie is merkwaardig laag, evenals criminaliteit: vrouwen en mannen kunnen zich er overal veilig bewegen, nacht en dag. Er is politieke stabiliteit en er heerst sociale harmonie en vrede, ondanks de raciale, religieuze en linguïstische diversiteit van de bevolking. Dankzij betere voeding en gezondheidszorg is de gemiddel-

Ochtendrood in Avondland

de levensverwachting er gestegen tot vijfentachtig jaar voor vrouwen en tachtig jaar voor mannen, waarden die tot de hoogste ter wereld behoren, in vergelijking met drieëntachtig en achtenzeventig in België.

En dan de ultieme trofee: een nationale merknaam die staat voor betrouwbaarheid, integriteit en degelijkheid. Singapore en zijn leiders genieten over de hele wereld respect. Een grote inspanning werd eveneens geleverd om intern een gevoel van nationale eenheid te creëren uit diversiteit. Van een onmachtige, arme en miskende voormalige derdewereldkolonie is Singapore uitgroeid tot een welvarende eersterangsnatie.

Het hoeft bijgevolg niet te verwonderen dat deze overweldigende opgang velen heeft aangespoord om ervan te leren. Men wil de details kennen: hoe is Singapore erin geslaagd om zo snel zo welvarend te worden? Om corruptie, die voorheen endemisch was, uit te roeien? Wat maakte het mogelijk dat 90 procent van de gezinnen eigenaar is geworden van hun woning?

China was een eerste gretige leerling. De monumentale beslissing in 1978 om vijf eeuwen economische isolatie te verbreken was ten dele beïnvloed door Singapore. In dat jaar bezocht Deng Xiaoping, Mao's opvolger, Singapore. De Roerganger was onder de indruk. Hoe was die stadstaat erin geslaagd voordeel te halen uit internationale handel en het aantrekken van vreemde investeringen, en tegelijkertijd sociale stabiliteit te bekomen? Zijn droom was 'duizend Singapores te planten in China'. Daartoe trokken in de daaropvolgende jaren vele duizenden Chinese ambtenaren op studiereis naar Singapore.

Mijn suggestie dat andere landen kunnen leren van Singapore lokt doorgaans protest uit, met name dat de vergelijking niet zou opgaan. Je kunt immers geen appels met citroenen vergelijken. Singapores welslagen, zo heet het, was een historische en geografische anomalie; het is niet imiteerbaar door andere landen, zal wellicht niet blijven duren, en vergde een te hoge prijs in de vorm van beperkingen op democratische mensenrechten. Het volgende hoofdstuk gaat uitgebreid in op al deze bezwaren. Maar vooraleer de antithese aan de beurt komt, wordt eerst de these opgebouwd. Misschien is het glas inderdaad slechts voor driekwart vol – het oordeel is aan de lezer –, maar in dat geval wordt het kwart dat leeg is best geapprecieerd nadat we eerst de substantie hebben geproefd.

1 Het succes van Singapore

In wat volgt geef ik bondig weer waaruit de ontwikkelingsstrategie bestond. Of die inderdaad zo verlicht of intelligent was als ik beweerd heb komt in verdere hoofdstukken aan de orde. Hoe Singapore erin geslaagd is een consensus te bereiken om dit concept ook in de praktijk effectief uit te voeren wordt eveneens later uitgediept.

De rest van dit hoofdstuk vat Singapores strategie samen in vijf brede thema's:

1. Langetermijnvisie met consistent nagestreefd prioritair doel

Singapore was gezegend met uitzonderlijk begaafd en ver vooruitziend leiderschap. Lee Kuan Yew, een briljant jurist opgeleid aan de universiteit van Cambridge, werd in 1959 verkozen tot eerste minister op de leeftijd van vijfendertig jaar. Drie jaar voordien had de Suezkanaalcrisis, waar de Britten verzwakt uit kwamen, hen aangespoord om zelfbestuur toe te kennen aan Singapore en ook andere kolonies.⁸ En één jaar eerder, toen mijn klasgenoten en ik de 'primitieve inboorlingen' in het exotische Congolese dorp gingen bezichtigen, ergens tussen het Atomium en Vrolijk België, had deze man reeds besloten de koloniale geschiedenis om te keren. Lee is overleden in maart 2015. Hoewel zijn beleid controversieel was, werd hij toch al gedurende zijn leven beschouwd als een van de meest eminente staatsmannen ter wereld. Lee was hardnekkig en moedig, en werd bewonderd om zijn intelligentie, die zowel tactisch, praktisch als strategisch was.

Trauma tekende hem. Gedurende de Tweede Wereldoorlog had de ongehoorde brutaliteit van de Japanse bezettingsmacht tegenover de civiele bevolking van Singapore, na een volkomen onverwachte terugtrekking van het Brits koloniaal beschermingsleger, de 19-jarige Lee diep beroerd. Na de oorlog leverde hij politieke gevechten op leven en dood met communisten en Maleise extremisten. De communisten, met steun van China, wilden Singapore omvormen tot een Aziatisch Cuba. In 1963 kwam de Britse koloniale status ten einde en werd Singapore een onderdeel van een nieuw onafhankelijk federaal Maleisië. Deze vereniging,

Ochtendrood in Avondland

aanvankelijk hoopvol voor Singapore, eindigde catastrofaal. De Maleiers beschouwden de numeriek dominante Chinezen in het kleine Singapore als bemoeizuchtige indringers in hun eigen veel grotere thuisland. In augustus 1965 gebeurde het: Singapore werd onverwacht botweg uit de Maleise Federatie gestoten. Deze excommunicatie was dramatisch. Denk in analogie aan een talentvolle maar lastige adolescent wiens ouders hem de les willen lezen door hem ongenadig en onaangekondigd op straat te zetten, zonder inkomen of verwering, met de deur op slot, vanuit de gedachte dat deze harde straf hem binnen een paar maanden tot inkeer en terugkeer zal brengen.

Zo is het niet verlopen. Lee Kuan Yew weerstond de intimidatie. Hij hield stand en zette als een Mozes zijn enorme talenten in om zijn volk naar een toekomst van veiligheid en welvaart te leiden. 'Ik wil Singapore omvormen tot een ontwikkelde natie... *in de kortst mogelijke tijd*', zo hield hij hun voor. Beide concepten tellen: 'economische ontwikkeling' en 'natievorming'.

Lee stond niet alleen. Hij omringde zich met een toegewijde ploeg. Doctor Goh Keng Swee, Lees vertrouwde rechterhand en de architect van Singapores economische strategie, schreef: 'We moeten er continu naar streven om de economie te doen groeien en ons *niet laten afleiden* door andere doelstellingen.' Goh was een schitterende geest: vlug, innovatief, eclecticisch. Rationeel bestudeerde hij alle gangbare politieke en economische doctrines, ideologieën en beleidsmaatregelen op hun verdienste. Sommige werden terzijde geschoven. Andere werden pragmatisch aangenomen, geadapteerd en toegepast tot in hun uiterste consequenties, steeds in het licht van Singapores specifieke omstandigheden en naargelang de resultaten die effectief werden behaald. Goh redeneerde als een systeemingenieur. Door breed na te denken poogde hij in de eerste plaats onverwachte negatieve gevolgen te vermijden. Synergie versterkte verschillende beleidsmaatregelen wederzijds en gaf het geheel coherentie. Interimaire objectieven zoals 'over vijftien jaar Nederland economisch bijbenen en over vijfentwintig jaar Zwitserland' werden in de loop der jaren publiek aangekondigd. De bevolking werd hiertoe actief gemobiliseerd.

Uiteraard beoogde de overheid niet uitsluitend materiële welvaart.

1 Het succes van Singapore

Andere belangrijke doelstellingen waren: armoede bestrijden, broodnodige werkgelegenheid creëren, volksgezondheid verbeteren, nationale defensie verzekeren, en een vreedzame samenleving van de etnische Chinese meerderheid (74 procent) met de moslim-Maleise en Indische minderheden (respectievelijk 13 en 9 procent) te bevorderen. Zonder samenhangigheid zou Singapore wellicht weer bij Maleisië worden ingelijfd en dan was de nationale droom voorbij. Maar al deze doelstellingen werden ingepast, zodat ze zouden bijdragen aan een strategie waarin snelle maar duurzame groei een prioriteit bleef. Op haar beurt was economische expansie cruciaal om die andere objectieven te bereiken.

Contrasteer deze prioritering met die van vele andere ontwikkelingslanden waar kwaliteitsvolle economische groei niet centraal stond. In het China van Mao Zedong primeerden de idealen van gelijkheid, het opbreken van eeuwenoude feodale structuren en het herstel van nationaal bewustzijn. Het land bleef doodarm, tot het roer na Mao's dood werd omgegooid. In veel andere landen was extractie van inkomen voor de eigen eng omschreven groep, en niet voor het grotere gemenebest, de hoofdbekommernis van de elite, ongeacht de officiële ideologie.

Prioritaire doelstelling op lange termijn is belangrijk voor succes, ook in domeinen zoals kunst en sport. Olympische kampioenen hebben zich vaak jarenlang extreem toegespitst op hun hoofddoel ver in de toekomst, en hebben andere genoegens hieraan ondergeschikt gemaakt. Voor minder gedreven jonge sporters daarentegen, met evenveel talent, was een plaats op het podium deze opoffering niet waard.

De aansporingen van Lee en Goh – ‘in de kortst mogelijke tijd’ en met ‘gefocuste prioriteit’ – zijn de sleutel tot Singapores succes. Het economisch en politiek beleid werd gedurende de voorbije vijf decennia gestuurd vanuit deze doelstelling, wat er ook voor nodig was om te slagen. De combinatie van trauma, een historisch omslagpunt en beschikbaarheid van toegewijd leiderstalent wijst naar het waarom van dit succes. We stellen nu de vraag naar de wijze waarop.

Hoe heeft Singapore deze ambitieuze langetermijnvisie omgezet in de praktijk? Het antwoord bestaat uit drie bouwstenen. De overheid deed dit door: (i) zelfdiscipline te aanvaarden, (ii) opportuniteiten te genereren en (iii) in haar beleid gebruik te maken van goedgekozen stimuli of prikkels.

2. *Discipline*

Het tweede brede thema kan samengevat worden onder ‘discipline’. Diverse facetten van Singapores economische strategie kunnen onder deze paraplu worden gegroepeerd.

Als begrip is ‘discipline’ erg onpopulair geworden. Was dit niet geassocieerd met de Führer, of met onderricht dat leerlingen werd ingeklopt met de harde houten lat? Verkiezingspamfletten en de reclamewereld raken het concept nooit aan. En toch kan een ambitieus langtermijndoel enkel worden bereikt door consistente toewijding. Overvloed aan talent zonder zelfdiscipline maakt je tot toeschouwer van de Rode Duivels, niet tot speler op het veld.

Sparen en investeren

Vlamingen zijn werkers en spaarders. Maar in Singapore werd een nog groter percentage van het nationaal inkomen gespaard. In de periode 2010-2014 bijvoorbeeld bedroeg de spaarquote er gemiddeld 53 procent van het bruto binnenlands product (bbp).⁹ Door jaarlijks zowat de helft van het nationaal inkomen niet te consumeren, en dus per definitie te sparen, zetten de inwoners van Singapore gezamenlijk elk jaar aanzienlijke financiële middelen opzij. Die worden in eerste instantie aangewend voor grootscheepse binnenlandse investeringen in de vorm van fysiek kapitaal: moderne havens en publiek transport, hotels en woningbouw, infrastructuur, nieuwe bedrijven en scholen, maar ook voor wetenschappelijk onderzoek. Een vijfde van Singapores huidige landmassa werd gedurende de voorbije vijftig jaar op de zee gewonnen door aankoop van baggerdiensten van onder meer Belgische bedrijven, zoals Jan De Nul. Op die manier bedroeg de binnenlandse investeringsquote er gedurende de voorbije vijf jaar 28 procent van het bbp. Maar in de periode tussen 1970 en 1985 was de jaarlijkse investeringsquote er nog veel hoger, vaak meer dan 40 procent.¹⁰

Sparen en investeren in de binnenlandse economie dragen meer bij tot economische groei dan consumptie. En wat gebeurde er met het residu van dit hoge spaarvolume in recente jaren? Het verschil tussen de

1 Het succes van Singapore

53 en de 28 procent vloeide naar het buitenland; veruit het grootste deel hiervan nam de vorm aan van investeringen door Singapore wereldwijd, via participatie in bedrijven en beleggingen (zoals onder meer voor containertransport en opslag van *liquefied natural gas* (LNG) in de Vlaamse havens, en vroeger in Belgacom). Elk jaar leveren die buitenlandse investeringen voor Singapore aanzienlijk financieel rendement op.

De groei van een economie kan worden ontleed op een ogenschijnlijk eenvoudige manier. De stijging van het bbp wordt dan gedissecteerd als enerzijds het resultaat van een toename van het aantal werkers, of meer precies: werkuren, in de economie, en anderzijds het gevolg van een stijging van de arbeidsproductiviteit, de productie per uur gewerkt. Moeilijk te vatten is dit niet: wie meer sla wil in zijn moestuin moet ofwel meer uren tuinieren, ofwel een hogere opbrengst per uur zien te bereiken, of een combinatie van beide.¹¹ Arbeidsproductiviteit hangt van veel af. Productiviteit per uur tuinieren kan worden opgevoerd door het vergroten van complementaire productiefactoren: een groter areaal bebouwen of meer water en meststof toevoegen; beter tuingereedschap verwerven en meer tuinbouwkennis opdoen door onderwijs, lectuur of ervaring die de kwaliteit van een uur arbeid verhoogt. Daarbovenop komen nog schaalvergroting, technologische vooruitgang, zoals innovatieve zaadselectie, en betere organisatie – laat ons zeggen door niet driemaal achter elkaar opnieuw naar de tuinbouwwinkel te rijden voor aankopen.

Land- en tuinbouw zijn een minuscuul onderdeel van de economie geworden in het verstedelijkte Singapore. Maar de historische groeivoet van gemiddeld 7,7 procent tussen 1960 en 2003 kan dus inderdaad, net zoals bij het voorbeeld hierboven, worden opgesplitst in een contributie door toename van arbeid van ongeveer 2 procent, en een door verhoogde arbeidsproductiviteit van 5,7 procent.¹² In het bijzonder de enorme investeringen in moderne bedrijven, machines en werktuigen over veel jaren droegen sterk bij tot hogere arbeidsproductiviteit en uiteindelijk tot een veel hoger loonpeil.

Sparen of uitstellen van consumptie en bevrediging werd experimenteel onderzocht door de bekende ‘marshmallowstest’. Dit experiment in de psychologie werd uitgevoerd rond 1970 aan de Stanford-universiteit in de VS. Zeshonderd kinderen tussen vier en zes jaar werden voor een

Ochtendrood in Avondland

keuze geplaatst: ofwel één snoepje nu, ofwel twee snoepjes, maar dan pas een kwartier later. Op die manier kwamen twee groepen tot stand. Beide werden jarenlang gevolgd en vertoonden duidelijke verschillen in hun volwassen leven. Het onderzoek toonde aan dat de groep kinderen die hun ogen konden afwenden van het snoepje vlak voor hun neus en zich de verdubbelde latere beloning konden voorstellen zich ook jaren later onderscheidde als groep. Ze genoten een betere gezondheid, behaalden betere onderwijsresultaten, verwierven een hoger inkomen, en rapporteerden zichzelf als gelukkiger.

Wat was de rol hierbij van natuur versus cultuur? Was het vooral genetische predispositie of juist het resultaat van verschillen in opvoeding en sociale kansen en stimuli? Het debat blijft onbeslist. Onbetwistbaar is echter dat Singapore sparen hoog in het vaandel had. Dit fervente spaargedrag typeerde niet alleen gezinnen. Ook de ondernemingen in Singapore spaarden veel door hun winsten te herinvesteren in uitbreiding of modernisering van het bedrijf. En zelfs de overheid heeft consistent gespaard.

Robuuste overheidsfinanciën

Doelgerichte openbare uitgaven dragen cruciaal bij tot Singapore's sterke publieke financiën. Overheidsuitgaven in Singapore waren relatief laag, maar efficiënt. Ze waren vooral gericht op aanmoediging van investeringen en economische groei, en veel minder op openbare consumptie. In de periode 2011 tot 2015 bijvoorbeeld bedroegen de overheidsuitgaven in Singapore gemiddeld 16 procent van het bbp. In België was dit 52 procent.¹³ Het grootste deel van dit enorme verschil ligt bij het socialezekerheidsstelsel. Beide landen maakten hier historisch een verschillende maatschappelijke keuze. In Singapore is die verzekering overwegend privé (en in die zin niet echt 'sociaal'), en zij wordt bijgevolg slechts minimaal gereflecteerd in de overheidsuitgaven. Logischerwijze, en in tegenstelling met België, zijn sociale bijdragen dan ook eveneens onbestaand aan de inkomstzijde van de overheidsbegroting in Singapore. In België daarentegen maken overheidsuitkeringen voor werkloosheidsvergoeding, pensioenen, ziekte en invaliditeit 24 procent uit van het bbp,